

mellett a színészek belső töltete, a hiteles fizikai jelenlét mellett a vele azonos hitelességű és feszültségű lelki jelenlétre is szükség van. A Tájszínház néven alakult színházi vállalkozás első bemutatója azonban a két főszereplő jeleneteiben sohasem válik érdektelenné, mindvégig megmarad elfogadható, profi szinten. Faragó Edit, akire a két hasonló feladatból a kevésbé hálás rész jutott, merészen vállalja a fásultságot, a fáradtság sűrke színeit, azt a belső zavartságot, amely elbizonytalanítja a nézőt, nem tudván hogy a színész szándéka szerint konfúz vagy készületlenség következtében. Aztán kiderül, Faragó Edit ilyen akar lenni, így ábrázolja Arankát. Venczel Valentin Józsija egyszerre romlott és tehetetlen, gyermekien ártatlan és szerepjátszóan számító, ostoba és rafinált. Példás összjátékkal teremtenek egy emberien igaz, művészig majdnem hibátlan előadást, amelyet rendezőként Kovács Fri-gyes segített közönség elé.

Jó, fontos kezdeményezésre mutat a Tájszínház megalakulása és első, jól megválasztott bemutatója, amely majd akkor kerül igazi helyére, ha szembesül a közönséggel, amely számára készült — a vajdasági falvak és kisvárosok elhanyagolt közönségével.

GEROLD László

TELEVÍZIO

AZ ÁTALAKULÓ PUSZTÁRÓL — TOVÁBBRA IS FELEMÁSAN

A jugoszláviai magyar irodalom máig megvalósulatlan, nagy témája a puszta és a falu átalakulásának művészi ábrázolása. Kísérletek voltak ugyan, sőt ha jól meggondoljuk, számtalan szociográfiai jellegű munka, vers, elbeszélés és regény igyekezett hiteles képet adni a falu népének életéről, az átalakulásról, a történelmi sorsfordulókról, ennek ellenére máig sem sikerült az ún. „vajdasági valóságot” írói eszközökkel és módszerekkel maradéktalanul ábrázolni.

Herceg János 1951-ben szociográfiai jellegű krónikában elevenen mutatja be az egykori nagybirtok szocialista átalakulását, de ugyanennek

Herceg János: *Szikkadó földeken*. Rendező: Vicsek Károly. Televízióra alkalmazta: Saffer Pál. Dramaturg: Molina Udovički. Operatőr: Apró Zoltán. Főbb szerepekben: Bicskei István (Csonka Miklós), Rövid Eleonóra (Aranka), Enver Petrovci (Dušan), Ljiljana Blagojević (Milka), Eugen Werber (dr. Kamocsai), Pataki László (gróf), Venczel Valentin (Branko), továbbá Ferenczi Jenő, Czehe Gusztáv, Horváth József, Fejes György, Ladik Katalin, Karna Margit, László Sándor, Faragó Edit, R. Várady Hajnalka, Medve Sándor, Szántó Hajnalka, Páthy Máttyás, Sánta Puszta Lajos. Belgrádi Televízió, 1987. XI. 9.

a témának a regényesített változata már csak irodalomtörténetileg számon tartott szöveg. Azoknak a kísérleteknek a sorába tartozik, amelyeknek gyökerei az egykori *Kalangyába*, a régi *Híd*ba és a *Szervezett Munkás*ba nyúlnak, ahol Cziráky, Kristály és Kisbéry, majd Laták, még később Thurzó és Gál László próbálkozott a vajdasági helyzetjelentés írói megfogalmazásával. Valamennyiük kísérlete felemás: sorra megrekedtek a külsőségek ábrázolásában, életképek, hőseik gondolkodásmódját, erkölcsiségét, világukat mozgató erőiket nem sikerült a valóságteremtés művészi szintjére hozniuk. Még Herceg Jánosnak sem, aki (Németh Istvánnal együtt) sok apróbb értékes írói megfigyelést adott már a vajdasági faluról. Nem véletlenül nevezte Szeli István Herceg János *Szikkadó földeken* című művét — amelynek alapján most Vicsek Károly készített tévéfilmet — regénykísérletnek, amely „nem vállalkozhatott a nagy korszakos átalakulás regényigényű bemutatására”, mert nem mozgósította azokat az esztétikai erőket, amelyek a műalkotás esetében nélkülözhetetlenek. Herceg regényében is felismerhetők azok az elemek, amelyek elegendő „anyagot” szolgáltatnak a rendező számára, Vicsek Károly azonban úgy nyilatkozott, hogy a regénnyel ellentétben ő nem Csonka Miklóst, az irányításra alkalmatlan gépészt akarja megtenni a tévéfilm főszereplőjévé, hanem a kastélyt, tehát a grófi örökséget. Az érdekelte, mit kezdenek ezzel a történelem adta hozománnyal az egykori birtok cselédei, zsellérei és parasztjai.

A filmben ennek a szándéknak csak halvány nyomát látjuk. A rendező szinte fejezetről fejezetre lapozza a regényt, mazsoláztat benne, egyszóval fényképezi a laza szerkezetű irodalmi művet, amelyben a kastély csak kulíssa Csonka Miklós gyors bukásának bemutatásához. A rendezői többlet csak a keretbe foglalásnak alárendelt expozíció. E jelenet funkcionális szerepet kap azzal, hogy előrevetíti a főhős sorsát, de megvalósulásában a mesterkéeltség jegyeit viseli magán. Aligha képzelhető el ugyanis, hogy a bőrért menteni igyekvő grófnak kedve és ideje lett volna távozása előtt még egyszer lassan végigsétálni a kastély valamennyi termén, meg-megállva a régi emlékeket idéző egy-egy bútor-darab, fénykép vagy éppen vadásztrófea láttán. Ennek a bevezetőnek azonban van egy nagyon szép és hitelesnek tűnő jelenete, az, amikor a gróf a vadászteremben csupán egy kézlegyintéssel jelzi: oda mindegy! Ezek után azt reméltük, ilyen hatásos, mindig a lényegre kifejező képsorok és mozdulatok szólnak majd a többiekéről is. Annál inkább, mert Vicsek Károly járatos ebben a világban. Máig elevenen él bennünk *Kubikosok* című kisfilmje, játékfilmje, a *Parlag* és a *Fajentyák ideje* című tévéfilmje, amelyekben kiteljesedik az ábrázolt világ, súlya van a szónak, hitele a képnek.

A *Szikkadó földeken* televízió változata viszont többnyire nem sokat mondó képsorok egymásutánja, amelyben nemigen érezzük a régi

és új találkozását, a tegnapi és mai életforma egymásnak feszülését. Pedig ebben látjuk a téma mai feldolgozásának értelmét, ezzel mondhatott volna számunkra újat, továbbgondolásra késztetőt. De a rendező is felveszi a regényíró szemlélődő pózát, és riportszerűen tudósít, ahelyett, hogy a történelem fölszabadította erők eleven rugózdásából építkezne. Egy gyáva, cselekvésre képtelen ember vergődését látjuk csupán, megfutamodásra inkább az utókor véleményének s nem a valós helyzetből következőnek tekinthető. Helyének átengedése a harcokból éppen hazatérő bátrabb és merészebb Pelle Gyurinak (egyébként egykori inasának) pedig a negyvenes-ötvenes években oly divatos irodalmi optimizmus közhelyeit eleveníti föl.

Milyenek is ezek az emberek, milyen is ez a világ? Herceg regényének negyedik fejezetében olvashatjuk: „Kínlódással, gondnal, küszködéssel teli világ, de ők azért megszokottan élnek benne. Hiszen ha lett volna erejük, akkor régen se maradtak volna itt a pusztán. Elmentek volna faluba vagy városba, más munkát, más szolgálatot vállaltak volna, ahol talán több volt a kockázat, de a kilátás is nagyobb volt a boldoguláshoz. Ezek itt csak tengődnek keservesen, de azért biztonságban érezték magukat. Most megszűnt a biztonságérzetük. Megrémültek a változástól, nem hittek benne, hogy az ő javukat szolgálja majd. Bizony, a szegény emberben ott él a gyanakvás holta napjáig.”

A tévéfilm legfőbb fogyatékosága, hogy a fenti idézet sugallta bizonytalanság és az óhajtott „szebb jövő” közötti út csupa sztereotípiákkal van kitéglázva, alig akad jelenet, amelyet az ember föl tudna idézni, amelynek érezné valóságfedezetét. Vicsek ezúttal nem szegődik társzerzővé, nem mozgatója és lelke a filmnek, csupán fényképezője.

Ha egy filmben, mint amilyen a *Szikkadó földeken* is, nem differenciáltak a szerepek, akkor az fokozott kollektív játékot követel. Vicsek filmjében viszont nagyon kétes értékű a kollektív teljesítményszint. Tömegként úgy, ahogy elfogadhatók a színészek, de megszólalásukban legtöbbször bántóan természetellenesek, mesterkéltek voltak. Bicskei István Csonka Miklósként a csupán írni tudása révén a gróf „örökbe” lépő, a feladattal megbirkózni nem tudó intéző szerepében mindvégig szintelen. Hasonló szerepkörökben más alkalmakkor meggyőzőbb, hitelesebb volt. Rövid Eleonóra nyelvezetű, sőt néha kacérkodó feleségnek még elfogadható, de bántóak fölöslegesen hirtelenkedő, gyors mozdulatai, mert ezzel mesterkéltté teszi szerepformálását. Liljana Blagojević inkább városi tanítónő benyomását keltette, mintsem tanyai paraszt-asszonyét. Enver Petrovcinál volt legkevésbé érezhető, hogy szerepet játszik, lendületesen, kellően hozta a paraszt számító rafináltságát. Nem úgy mint Czehe Gusztáv vagy Sánta Pusztai Lajos. Külön játékmódot csak Eugen Werber ügyvédje és Fejes György tisztviselője követelt, mindketten rutinos kifinomultsággal oldották meg feladatukat. Venczel

Valentin Branko városelnök szerepében a biztosabb szereptolmácsolók közé tartozott.

A *Szikkadó földeken*, sajnos, nem nagy nyeresége a még nagyon fiatal, éppen tizedik évében levő jugoszláviai magyar tévéfilmgyártásnak.

BORDÁS Győző

K É P Z Ó M Ű V É S Z E T

BARÁTH FERENC PLAKÁTMŰVÉSZETE

„Baráth Ferenc született konstruktivista: tíz éve ismerem, de kócosan még sohasem látram. Hajában a választék mindig nyílegyenes, mint a léglökéses gépek csúnya az égen. Zsebében mindig ott hordja a függő-ónt, hogy mindig pontosan tudja, mikor van vízszintes és mikor függőleges helyzetben. Nadrágján a vasalást libellával szokta ellenőrizni. Arca is szabályos síkokból áll, két téglalap, egy négyzet meg egy-két kisebb háromszög...”

DOMONKOS István

Kassák írja, hogy a jó plakát mint tiszta művészi produktum is fenntartás nélkül élvezhető és értelmezhető, illetve értékelhető, akár csak egy tájkép vagy portré.

Baráth plakátjai jók. Tőle tanultuk meg, mi a jó plakát. Olykor úgy tűnik, minden erőfeszítése éppen erre irányul: nem vétetni a jó plakát kritériumai ellen, egyszerű, tiszta szerkezetű, szolid munkát készíteni. És hogy aztán minden második plakátja eseményé válik, a műfaj maximumát érinti, az számára mintha nem is lenne lényeges.

Baráth plakátjai paradox módon tényleg tájképként szemlélhetők, a tájkép nyugalmát, csöndjét sugallják. Szinte semmit sem használ a modern reklám kelléktárából, fogásaiból. Az effektust ellengesztással: csönddel, nagy, tiszta, komor felületekkel éri el. Az utcák és kulturális rendezvényeink káoszában, zsivajában tömondattai, néma spektakulumai a szó szoros értelmében mellbe vágják bennünket.

Baráth plakátjai valójában grafikaértékűek. Grafikák. A szlovén modern grafika hőskorával tartanak rokonságot. És Benes korai linómetszeteivel, szitanyomataival. Éppen csak fel kellene számolni, kézjeggyel ellátni őket. Szinte földbe gyökerezik a lábunk, ha a hirdetőoszlop műrostos papirosai között Baráth-plakátot pillantunk meg. Hogyan keveredett eredeti grafika ide, kérdezzük. És teljesen váratlanul a minőségéről tudunk meg valami lényegeset.

A Németh P. István és Harag György nevével fémjelzett Újvidéki Színház ideális kis laboratóriumnak bizonyult Baráth számára, bőven